

GIÁ BÁN	
ĐƠN PHÁP	ĐƠN QUỐC
Một năm 1.000	1.000
Sáu tháng 500	500
Ba tháng 250	250

Mua báo phải trả tiền trước.
Theo và mandat gửi cho M.
TRẦN-DINH-PHIÊN. - Al đang
quảng cáo, việc riêng, nhà in
ngay trước.

TIẾNG-DÂN

Chủ-nhiệm Năm-Chất-Mở
HUYNH-THÚC-KHANG
Quản-đo
TRẦN-DINH-PHIÊN

La Voix du Peuple
Mỗi tuần xuất-bản hai kỳ: thứ tư và thứ bảy

BÁO-QUÂN
Số 12, Đường Đông-Bà, Huế
Điện-thoại số 12
Ngày-Chấp: TIẾNG-DÂN

Đời không có
lò tai.

TÌNH TRẠNG QUAN DÂN NƯỚC MÂN-CHÂU ở dưới quyền cai trị của người Nhật

Nước Mân châu, cái nước do người Nhật dùng số lực xâm chiếm, lấy hẳn mấy tỉnh nguyên lãnh thổ của Tàu làm đất thực dân, đặt vào dưới quyền bảo hộ mình. Cái nước hiện người Nhật càng ngày càng to dần ở Mân châu phủ cái tên "dân tộc tự quyết", tên Phê Nghi là vị vua thất nghiệp làm làm Hoàng đế và Trịnh hiền Tư làm Thủ tướng. Cũng là cái nước mà người Tàu gọi là "ngũ gia", là "ngũ gia" nghĩa quân Đông-Bắc đương nổi lên phản kháng, mà các nước quốc tế chưa thừa nhận.

"Dân tộc tự quyết" hay là "ngũ gia" gì gì, ta hãy dẹp những tiếng "sáo" ấy lại một chút, mà chỉ xét về mặt thực tế và sinh mạng dân tộc nước ấy ra thế nào.

Mân châu thuộc dưới chính phủ Tàu, bị bọn quân phiệt bá hiệp bóc lột, nên sinh hoạt và cuộc sống, không được yên ổn, mà theo chân cạnh tranh nhau cả dân tộc thế giới ngày nay, cũng kém sút nhiều. Nay như người Nhật làm lung, thoát ly chính phủ bá hiệp của Tàu mà làm đất thực dân của một nước mạnh. Ai đây ta không thì nhận làm thầy, ai nuôi ta sống thì nhận làm mẹ, nên nhân dân và bọn tài mồi Mân châu đã được thỏa lòng nguyện vọng ở dưới quyền ông chủ nhân mới, nghĩa là được hưởng quyền lợi cả về dân tộc và cả nhân hơn lúc trước dưới quyền chính phủ của Tàu; thì đây có điều gì mà họ vọng động sau cơn đại Hạp tác và trung thành với người Nhật, không lẽ là gì, tưởng không đáng kể trách. Nhưng không nói thực sự có được như thế đâu!

Trong vài năm nay, nào ngoại giao, nào quan thuế, cũng làm chán, bực chán... người Nhật cầm máy bẻ trong, đang bắt tài mồi Mân châu làm trở lại để đối phó với nước ngoài, cho đến giao thiệp tiếp xúc... cứ trông làm bằng thường bề bề, cái nước Mân châu kia nghe cũng thanh thế lắm rồi lắm chứ. Nào ai có biết cái màn kín bề trong, chỉ là sự lừa dối "mang sãi chân" để sãi!

Những chuyện "thả khi giới", "chiếm ruộng đất" càng ngày càng nổi, không có, không có. Có chuyện đáng chú ý. Hiện quan lại Mân châu ở dưới quyền giám thị của quan Tham sự Nhật. Lúc đầu, Tham sự của người đến chức thì họng thái, còn từ huyện trở xuống, quan Mân có quyền bỏ dưng; nay thì bọn lính nhàn ở Nhật sang đóng quá, thì cho họ thì li mà con nít thì nhàn, người Nhật đối lại là mới: Từ huyện trở xuống, các cuộc nào cũng, đang người Nhật làm quan chỉ đạo hết, chuyện nhỏ mọn gì cũng đem làm quan Nhật mới được làm.

Mới rồi, một vị tỉnh trưởng (người Mân) bị, nhân quan Tham sự Nhật đi đóng, có ủy nhiệm một viên huyện: đến lúc quan Tham sự về, mới trên lời đình, triết ngay viên huyện đó không cho nhậm chức. Sáng ngày, lúc vị tỉnh trưởng đương đi chợ, quan Tham sự Nhật cũng đi với 10 tên lính Nhật ở trong bên, thì thấy một người nông dân tỉnh trưởng làm như đi bắt giết bắt!

Vị tỉnh trưởng qui lại chịu thả tội và phải từ bỏ không dám tự chấp như thế nữa. Cũng khá thương cho cái mạng "con ong cái kiến" của vị tỉnh trưởng kia!

Trên là chuyện người Tàu thuật, có kể nghị là chuyện nói quá. Đến chuyện dưới này là do người Nhật thuật đó:

Theo tin Đông kinh thông tấn, chính phủ Nhật đã có nghe ác chánh người Nhật thì hành ở Mân châu, gây ra làm cuộc rắc rối, nên phải cao cấp bộ quan sang tuần tra. Sau tuần tra xong, có tuyên bố mấy chuyện tệ chánh như sau:

Người Nhật dùng người Mân vào giữ chức chánh phủ các cơ quan, không có một địa vị quyền lợi gì, thường phải dùng người Mân có quyền sẽ sinh tệ hiếp người, ăn lột v.v... Kỳ thiệt thời xưa ấy, chính người Nhật lại làm đầu, thành ra cuộc điện rất bất lợi. Phần nhiều người Nhật thông đồng với bọn đầu tư cùng quan quân, thừa dịp quơ quẻ, như quân lính và bọn dân mua a-phiền, cầm súng đánh không được đem bán cho ai, chỉ bán cho chánh phủ, rồi chánh phủ đem bán ra; khi mua thì giá rất rẻ mà khi bán ra định giá rất cao. Vì cái nạn a-phiền mà cư dân bị đối khổ, trở theo bọn trộm cướp rất nhiều.

Võ trang đi dân, năm trên có 2 đoàn trên 1.000 người. Bọn ấy là (xem tiếp trang 2 cột 4)

Một đảng cướp toàn là thầy chùa

Dưới bộ áo lụa thụng, cái đầu troc, miệng thì lấp bắp: "nam vô, ai thấy mấy người ấy cũng cho là kẻ từ bi có lòng Bồ tát."

Trời treo nhĩ! Câu chuyện không ngờ vừa rồi lại xảy ra ở Cao mán làm cho nhiều người phải giật mình: một đảng cướp toàn là thầy chùa!

Gần đây tại tỉnh Hà-Kao, Kompong-Speu, Kandal và Kampot có một bọn cướp lợi hại trường trú tại đó, nên sợ mất thân để ý tìm bắt cho được. Vừa rồi, nhờ một người điếm chỉ mà 3 viên mật thám bắt được tên đầu đảng là Pothisat trước kia có làm Hòa thượng.

Pothisat khai ra được 1 người đồng đảng và 15 tên cướp nữa; các viên mật thám đến xét nhà người đồng đảng này thì được 5 cây súng; của chúng làm ra 3 cây, còn 2 cây mua bên Âu châu.

Nhưng chưa hết đâu! Pothisat khai nữa, thì biết được một viên Hòa thượng hiện tại quán ngôi chùa tại Săng, thuộc tỉnh Kandal.

Viên này bị bắt cùng 4 khẩu súng và nhiều thuốc đạn tự làm lấy. Kể đó y lại khai ra một thầy sãi khác ở chùa Sombour, nên một mật thám đi trong chùa này cũng bị bắt luôn với 2 cái lòng súng làm vừa xong.

Ba viên Hòa thượng cùng mấy thầy sãi bị bắt này và bị giam tại khám đường Nam-vang. Xem đám thầy chùa ăn cướp này mà biết rằng với cái lối giả dối phàm người cùng loại nói bừa hoàng ơ dáo mới, chúng ta như thiết đồng tâm, chỉ xem nơi sự thiệt hại. Việc to nhỏ gì cũng thế.

CHUYÊN ĐỜI

Tôi không cho là lạ

Ở bên Cao-mán có chuyện Hòa thượng ăn cướp. Mà ăn cướp có lẽ đáng, là chức bất, có sáng ông mình bạch, chờ phải ăn cướp thường dân. Người mình về như là tin đó đạo Phật thấy cái tin ấy thì lấy làm quái lạ vô cùng. Mà không lấy làm lạ! Hòa thượng là người có chức cao trọng, sấm khuya kinh kệ lại còn phải đem cái gương từ bi bác ái mà khuyên khích cho các thầy sãi và thiện nam tín nữ, cho ai có hòa thượng đến lại ăn cướp bao giờ!

Ấy vậy mà xét lại cho kỹ thì cái đó cũng không lấy làm lạ. Là chúng là cái (anh) người mình không chịu suy nghĩ mà cho kỳ càng mà mới mới cho là lạ.

Ông quan tòa, ông thầy chuyện hòa thượng ăn cướp mà ông cho là lạ, chúng tôi con phần ông sao ông không chịu nhận mình là lạ! Nếu xem xét: ông cầm đầu dân công lý, trách nhiệm là phải trừng trị kẻ ác, bình vực cho người lương thiện, làm cho nảy một tháng bằng. Thế mà có ông trở lại bình vực cho bọn sát nhân. Con để cho người vợ góa phải ngậm oan, đưa con mồ côi bị đe dọa, cũng vì thế lực kim tiền làm cách lịch đốn đốn. Chuyện như vậy, không phải là lạ sao?

Ông nghĩ vậy, ông coi chuyện hòa thượng ăn cướp làm lạ, chúng tôi ông coi đây đây: có ông về nước ra đứng thay một cái dân, tuyên bố rằng sẽ quân có quyền lợi cả nhân mà lo cho trọn vẹn việc dân việc nước. Thế mà từ khi ông được đặc cử ông lại chỉ vịn cái ghế nghị viện, dựa cái ghế nghị viện mà mưu cho được có đầu dân, có hay chương, bao nhiêu quyền lợi của dân mà ông hứa bình vực, thì nay ông đưa họ sinh cho cái đầu thân gia của ông; ông còn làm lễ mừng nhiều qua cái quan để để nên dân dân dân nữa kia. Ông không phải có một lợi lộc với bọn hòa thượng ăn cướp, mà một lợi lộc với bọn họ làm lạ!

Con các bác khác, như bác làm chính trị khăm mồi, bác làm sách thế giới bỏ túi, cho đến các bác làm báo nói dốt, bác nào bác nào cũng nói một đường mà làm một ngõ, tự mình đã cung biết bao chuyện lạ cho người, thì cũng xem ra với bác hòa thượng ăn cướp cho kỳ!

Bây nay chuyện lấy làm lạ trên mà nói lại một lần nữa, thì lấy tưởng người đó toàn bộ cái tâm lý hòa thượng của người đời là muốn cho chỉ riêng mình được làm những chuyện mà người khác làm thì công kích. Hay là nói theo lối thuộc phận với rượu, cũng là cái nết của người đời. Nơi chuyện này cũng là một sự người ta bảo Lạc nhân cũng nói dốt, vậy xin dân một chuyện rất buồn cười để làm chứng cho cái nết độc quyền ấy.

Chuyện trên sông Hương - ở Huế chỉ có trên một nước sông Hương là sản xuất ra làm chuyện lạ. Một ngày kia ở giữa "Cồn", chỗ trên sông Hương mà các chiếc thuyền lênh lênh hay cầm sào hồng già, có hai chiếc thuyền vì sự nhàn nhàn mà cầm gần nhau: trong một chiếc thuyền sào, lái đò, một cái gáo đã có chèo rồi đương ngồi nói chuyện với lính nhàn là một ông phân cũng đã có vợ. Thỉnh thoảng ông phân chỉ qua chiếc thuyền bên cạnh mà hỏi có gáo:

— Em có biết có người dân bà đương ngồi với anh tham... đó không?

— A, cái con khố! em biết làm chi, chẳng nó sắp đi cưới mà còn dè dặt trai xuống thuyền. Anh đừng kể cái người dân ông đi quyền ra con ấ ấ chi?

— Biết chi, chẳng cha ấ ấ cũng đã có vợ rồi. Rõ khố nan!

— Phải, chỉ có bọn ở bên thuyền kia là khố nan, còn bọn ở bên thuyền này có khố nan đâu!

Thật là một tưởng khôn ngoan, khôn ngoan hơn mấy ông hòa thượng bên Cao-mán.

Lạc-nhân

Lục vờ ở Bắc kỳ

Trên mua to gió lớn ngày 28-8, như đã đăng T.D. số trước. Nay trên mua ngày 30-8-34 ở Bắc giang làm cho ba ba xé vỡ, ba làng bị ngập Đông-loan, Bái lễ và La xé!

An rượu lậu ở Thanh-Nghệ-Tĩnh

Rượu lậu cũng như muối lậu, thuộc phiên lậu, cái gì đã có tiếng "lậu" theo sau, tức là cái ấy đã có chính phủ hay một số ít nhà tư bản giữ độc quyền, không được làm nữa, nếu làm thì phải bị án tù.

Cái án rượu lậu ở ba tỉnh Thanh-Nghệ-Tĩnh mà có luật khác cũng thế, có thể cho là một vấn đề của phải bàn giải. Vì rượu lậu bán không được, mà các quan địa phương...

cho hết rượu lậu. Nhưng làm đến cách mà rượu lậu bán vẫn không được. Ké thì để cho nhà Bưu không bắt chừa trách; ké thì để cho tăng lý đang tụng kệ sấm rượu lậu; ké thì để cho sự cuộc cái cách, dân ít ít (7) hoặc đến thôn phố đóng rượu vãng và rượu lậu. Ké để có này, người đời có khác nghe bàn rậm rịch, song có một cái rậm rịch là dân đói mà chưa ai nói đến. Dân đói nếu rượu lậu người ta đã nói rồi mấy lần:

a) Thường năm nào đói quá, một số ít nhà, vợ nhà rượu lậu, thì chẳng đi bán ở Bưu, mà bị bắt được ở tù, là trong nhà bắt được một miếng ăn, nói rằng là có nhà nước nuôi.

b) Những năm đói nếu rượu lậu được tiền ít nhiều, lại còn được ăn cơm sớm và đêm, nói rằng là ở tù của hơn chết đói.

c) Dân đói ba bốn người chung lại nếu rượu lậu, nếu một người bị bắt thì mấy người chung nuôi vợ con.

d) Cứ đến vào nhà phủ huyện xem tập án rượu lậu thì hầu hết là khi tịch biên gia sản không đủ mười đồng bạc (家產不及十元), chỉ trừ nhà nào có máu mặt lấy rượu lậu chưa kịp nộp, bị nhà Bưu bắt được, mới nộp được tiền phạt, hay là bắt lính chịu phạt.

Trên là một số dân đói nếu rượu lậu. Còn vì cái gì để mà họ rượu không sống và không được, như năm trước việc đình đám, mua 5 lít rượu, năm nay vì không được không tiền chỉ mua vài lít; còn việc để kỳ trong nhà, thường năm mua rượu mà năm nay xấp xỉ, gạo rẻ không tiền mua của nhà nhàn, đủ, huống là mua rượu. Rượu lậu bán không được là vì cái gì độc nhất đó. Nếu không tìm phương pháp cứu vớt nạn đói...

T. T. lại cáo

Vụ thuộc phiên lậu

(Tình chú chầu đời nay)

PHAN-THIỆT. - Ở Chấn thành Phan-thiết mấy tuần nay, đi đâu cũng nghe người ta bàn luận về vụ thuộc phiên lậu giữa chủ châu thấy kỳ L.

Nguyễn thầy S. làm khâm bộ ở Hương sơn (Hà Tĩnh), là cháu thầy kỳ L. sai vợ vào thăm chủ, lại có viết thư thăm chủ, và đến rằng để có vợ vào thăm lại chủ về chuyện... S. Cáp với bức thư, thầy S. lại nhờ chủ giao lại cho vợ một bức thư, trong thư nói là lâu nữa sẽ gởi thuốc rượu cho S. vào.

Có lẽ vợ thầy S. đã trình thiết với chủ, hay là L. là người lịch duyệt biết trước rằng rượu mà chủ sẽ gởi vào cho vợ là rượu lậu, mà chủ sẽ gởi vào L. lại là người làm việc ở tòa... chủ pháp luật, L. bên thì hành can. Pháp bất vi phạm, đưa 2 bức thư trình lên quan và nói rõ là thuộc phiên lậu, quan địa L. bên nào có lý vào sẽ trình.

Quả thế, cái lý vào, mở ra thì thấy thuốc phiên lậu vào rất rõ, gói lại, chứng 3 ki lô.

Quí hóa thấy ông chủ!

Nghề nói rầy mai nhà nước sẽ trừu bắt buộc phiên lậu trong số tiền phạt châu, và tiền bán số thuốc phiên lậu thuộc cho chủ!

Thế là chủ vi quá tin chủ, mà bị mất chủ làm, và vợ chồng sẽ vào ngục khâm!

Một đoạn lịch sử quan hệ về cuộc hòa bình ở Viễn-dông

NỘI DUNG CỦA HỘI NGHỊ "HOA-THỊNH-ĐỒN"

(Tiếp theo)

5) Ngày hội, địa điểm và từ mới chính thức

Nhật ký hội nghị phát khởi, chánh phủ Mỹ định ngày 11 tháng 11, tức là ngày kỷ niệm đổi Địch hưu chiến. Mỹ sẽ đi định ngày kỷ có 2 nguyên nhân:

1) Quốc hội Mỹ khai hội vào ngày 5 tháng 12, nên để diễn trí sẽ có đều bị quốc hội khiển chế, mà trong tháng 11 thì quyền chấp hành còn hoàn toàn ở trong tay Tổng thống.

2) Nội bộ nước Mỹ, chưa chắc là không có phản đối cuộc nghị ấy, nên sớm được ngày nào thì giảm bớt được đều khó khăn chừng này.

Nhật ký hội nghị do chánh phủ Mỹ đề khởi (ngày 11 tháng 11), nước Anh nhân nước Mỹ quyết cuộc dự bị hội nghị của mình nên không chịu chuẩn, định diễn kỳ lại tháng giêng năm sau, cho các thủ hiến các xứ được dân được dự hội.

Nhưng Mỹ cũng quyết. Nước Anh lại đề khởi vấn đề địa điểm; đồng thời các đô thị ở theo bờ biển Thái bình dương cũng đưa ra ý kiến cầu, lấy là rằng hội nghị vẫn đề Thái bình dương thì phải đóng địa điểm ở các đô thị duyên ngạn Thái bình dương...

Sau Anh, Pháp, Ý, Nhật cũng Trung quốc chính thức hội thương, kiến nghị rằng địa điểm quyết không thay đổi. Nhật ký cũng lời thôi. Đến ngày 4 tháng 8, Anh Pháp và Nhật mới chịu thuận tòng ý hướng Mỹ, chuẩn ngày 11 tháng 11 khai hội.

Chánh phủ Mỹ hạ lệnh cho công sứ các nước chính thức thương định, đều được các nước tán đồng. Chánh phủ mới phát tờ chính thức mời dự hội. Từ mới như dưới:

"Đại Tổng thống Mỹ, trước có đề nghị vấn đề quân bị hạn chế và vấn đề Thái bình dương và Viễn đông, đều phụ theo đem ra hội nghị, được các quốc gia nộp, rất lấy làm cảm bội.

"Hiện nay, thế lực sinh sản bị tiêu mòn trong khoản quân phí rất là to tát, nếu không được giảm thì cái gánh kinh tế quá nặng, và phần bảo thủ cho nhân công và đương tái chánh sau này sẽ bị khoản phí bất sinh sản... kia phá đổ, có phòng hại đến cuộc hòa bình cả xã hội và thế giới.

"Một phần lớn khoản quân phí kia, về mặt kinh tế, đã không có kiến lễ gì mà biến bạch được, lại làm ngăn trở cho công cuộc bảo chương nền hòa bình chung. Hướng nhân đó mà sinh ra làm dè xang dè trong liệt cường vì chỗ lợi hại quan hệ.

"Nay tin chắc rằng thời cơ thảo luận vấn đề kỷ đã đến, liệt cường nên cùng nhau trực tiếp bàn định; trong vấn đề hạn chế quân bị thì vấn đề hải quân là quan trọng hơn, có phương pháp gì mà thực hành cứu thế được cần phải xem xét. Ngoài ra vấn đề quân bị khác, cũng đem bàn một trật để tạo thành một cái đề án, phần các đồ quân khí tấn thủ cũng hạn chế theo cách thích đáng, đây là vì nhân đạo mà đề khởi vậy.

"Nếu không có ý nguyện kỳ vọng hòa bình, cũng trừ bỏ những đên ngổ giải, mà bày trình một cái

nguyên tắc để biên thị ý nguyện chung, thì không mong gì vấn đề quân sự thực hiện được.

"Nước Mỹ thực lòng muốn nhân hội nghị mà trao đổi ý kiến, sẽ cùng nhau giải quyết vấn đề trọng yếu như vấn đề Thái bình dương và Viễn đông v.v. Nói tóm lại bao nhiêu việc mà các nước om mới hoải nghĩ lâu nay, nay cùng bàn giải để tăng tiến tình hữu nghị trong các dân tộc cho được lần lần.

"Vây theo đề nghị trước và tìm lòng tán đồng của các quốc gia chính phủ, Tổng thống Mỹ xin mời đến ngày 11 tháng 11 năm 1921, hội tại đô thành Hoa-thịnh-đồn, đồng cùng bàn vấn đề quân bị hạn chế. Con vấn đề Thái bình dương, Viễn đông thì lưu làm đề mục trao đổi ý kiến trước ngày hội."

Trên là tờ công văn Mỹ gởi cho chánh phủ Anh, Pháp, Nhật và Ý, còn tờ gởi cho Trung quốc thì dọn một đoạn ở quân bị hạn chế và giao hoàn ý kiến, vì Trung hoa có quân bị dàu mà nói hạn chế, mà ý kiến của nước hèn kia cũng không cần biết làm gì, chỉ vì ông chủ có đất mà phải mới đi dự hội thì thôi.

Nhận được tờ mời chính thức và định ngày hội của Mỹ, Anh, Pháp, Ý, Nhật và Trung hoa đều có công văn đáp lại ý tán thành và vui lòng dự hội. Tuy trung có tờ phúc đáp của Nhật bản nói-dải mà có tán thành trong tờ mời của Mỹ:

"Về vấn đề Thái-bình-dương và Viễn-dông, phạm vi thảo luận, làm đề mục trao đổi ý trước khi khai hội..."

Câu này Mỹ có ý chĩa Nhật, nên Nhật cố câu lại cho chặt.

Tánh chất hội nghị và trình tự nghị sự

Tánh chất hội nghị Hoa thịnh đồn, đầu tiên theo quốc vụ khanh Mỹ phát biểu, chia ra 11 đề trong có 7 đề trọng yếu:

1) Mục đích chiến đấu các nước, không chỉ hạn trong hải quân mà các môn quân bị khác cũng ở trong.

2) Nghị đề là hạn chế quân bị và vấn đề Viễn đông, cũng các vấn đề khác; như 2 vấn đề trên mà phải sinh ra, không hạn định phạm vi mà thảo luận được tự do.

3) Tư cách và chọn người đại

(xem qua trang 2 cột 4)

KHÁCH-QUAN thuật

Lại hiệu việc.....

.....mua rượu ở Quảng-trị

Chuyện hiền thị buôn dân mua rượu, gần đây thường nghe luôn. Ngày 28-8 vừa rồi, ở tỉnh Quảng trị, quan tỉnh có về hiệu tại huyện Hải lang, đại ý nói: mỗi làng phải lãnh một đại bài hay tiểu bài nhận rượu công ty về bán.

Phạm việc gì mà nhân dân không rõ mạnh mỗi lợi hại, nên quan trên cần phải hiểu cho chúng rõ lý do việc ấy là thế nào; đến như chuyện uống rượu, ai uống thì mua, còn người không uống thì không ai vui lòng đem tiền

Handwritten signature